

הטלגרף ומאבקי הכוח בשדה החדשות הארץ-ישראלי 1925–1933

מיכאל בירנהק

אמריקני, תבעה את עאדל ג'אבר, המוציא לאור של העיתון הפלסטיני-ערבי **אלחיאת**. עילת הסכסוך הייתה דיווחים של סט"א על הקונגרס הציוני שהתכנס בבזל שנתיים קודם לכן. הדיווחים הועברו ל-*Palestine Bulletin* (להלן: **פלסטיין בולטיין**), עיתון באנגלית שסט"א הוציאה לאור, והועתקו בידי **אלחיאת** ללא רשות. המסגרת המשפטית הייתה דיני זכויות יוצרים. השאלה שנדונה במשפט הייתה אם חדשות ראויות להגנה משפטית-קניינית, ואם כן, מי הבעלים שלהן. הסכסוך המשפטי התמים למראה שיקף את סבך הכוחות בשדה התקשורת המקומי, ובה בעת היה זירה נוספת שבאמצעותה נאבקו השחקנים השונים זה בזה, בניסיון להגדיל את חלקם. הדיון מראה כיצד הטכנולוגיה (טלגרף) והמשפט השפיעו על ייצור החדשות.

העיתונות הערבית ואלחיאת

כמו תחומי חיים אחרים בתקופת המנדט, עברה גם העיתונות המקומית שינויים משמעותיים. העיתונות העברית בשנות העשרים והשלושים לא מילאה תפקיד בסיפור המובא במאמר. היקף הפעילות בעיתונות הערבית היה קטן יותר, אף שהאוכלוסייה דוברת הערבית הייתה גדולה פי כמה מזו היהודית. שיפור האוריינות בקרב התושבים הערבים בתקופת המנדט הביא לעלייה הדרגתית במספר קוראי העיתונים, אולם המרכזים התרבותיים המשמעותיים באזור נותרו קהיר ודמשק (Abu-Ghazaleh, 1972). ב-1931 פעלו בארץ ישראל שני עיתונים ערביים עיקריים: **פילסטיין**, ו**אלג'מעה אלאסלאמיה**, שבשיאם היו לכל אחד מהם כמה אלפי קוראים (Arnon-Ohanna, 1981). עמי איילון (Ayalon, 2004) תיאר את העיתונים הערביים באותה תקופה: הם היו זולים יחסית להפקה, רובם נדפסו בבתי דפוס קטנים, ולא שררו לאורך זמן. נוכח רמת האוריינות הנמוכה, קריאה בקול רם בבתי קפה הייתה פרקטיקה נפוצה (Martin, 1949; Tamari, 2007). העיתונאים נמנו בדרך כלל עם האליטה התרבותית והפוליטית (Al-Hout, 1979). במסמכים פנימיים של שלטונות המנדט ניכר יחס מזלזל בעיתונות הערבית. הבריטים ראו בעיתון הערבי פמפלט פוליטי יותר מאשר עיתון, אבל למרות גישתם המזלזלת, השגיהו על הנעשה בעיתונים. בינתיים, החריף הסכסוך הלאומי בין היישוב העברי לאוכלוסייה

בלונדון התפטר ראש הממשלה, בגרמניה היו בחירות דרמטיות, בפריס נפתחה תערוכה חדשה, באיטליה פיתחו זן חדש של ענבים, ובירושלים נפתח הקולנוע הראשון. אלה הן דוגמאות פשוטות לידיעות חדשותיות. אמצעי תקשורת אחד, למשל עיתון, מדווח ראשון על האירועים האלה. האם כלי תקשורת אחר רשאי להשתמש במידע? שאלה זו מעסיקה מעת לעת את אמצעי התקשורת. בסוגיית הראשונות יש פן אתי-עיתונאי ופן משפטי. האם יש מקום להגנה משפטית על ידיעות חדשותיות כך שלמדווח הראשון תהיה בלעדיות על המידע? האם יש זכויות יוצרים בדיווחים? האם יש בעלות בחדשות?

כניסתה של טכנולוגיה חדשה מעלה מחדש את שאלת הבעלות בחדשות. למשל, האם רשאית חברת גוגל להשתמש בידיעות מכלי תקשורת אחרים ביישום שלה של Google News, שמלקט כותרות וידיעות מכלי תקשורת מקוונים בעולם בזמן אמת? (Reynolds, 2011). טכנולוגיה חדשה משנה לעתים קרובות את כללי המשחק. במאמר זה אני בוחן את כניסתה של טכנולוגיה שהייתה חדשה בשעתה לשדה החדשות: הטלגרף. בשונה מהרדיו, מהטלוויזיה או מהאינטרנט, שהביאו לעיצוב מחדש של אמצעי התקשורת והשפיעו בצורה ישירה גם על הקהל, הטלגרף פעל מאחורי הקלעים בשלב המקדמי של איסוף החדשות ועריכתן, עוד לפני ההפצה לציבור. עם זאת השינוי גרם למאבקי כוח על השליטה בשוק החדשות.

המקום של הדיון הוא ארץ ישראל. תקופת הדיון ראשיתה באמצע שנות העשרים, אז נכנס הטלגרף לשימוש וסוכנות ידיעות מקומית טלגרפית החלה לפעול, וסיימה בפסק דין שניתן בשנת 1933 בבית המשפט העליון המנדטורי, אז גם החלה טכנולוגיה חדשה לתת את אותותיה: הרדיו. יש לבחון את שדה החדשות הארץ-ישראלי על רקע תנאי הארץ ותושביה: שוק קטן עם שחקנים מקומיים וזרים, שפעלו בו אידאולוגיות פוליטיות, סכסוך לאומי מתעצם, ושלטון זר שביקש לשמר את כוחו, בין היתר על ידי שליטה באפיקים של זרימת המידע. המאמר מבקש להתיר את סבך הכוחות שפעלו בזירת החדשות, באמצעות עיון ראשון בסכסוך משפטי שעסק בזכויות יוצרים בדיווחים חדשותיים. סוכנות הידיעות הטלגרפית הארץ-ישראלית (סט"א, באנגלית: Palestine Telegraphic Agency), שהייתה בבעלותו של יום יהודי

בינתיים, סוכנויות הידיעות שקמו בארצות הברית ובאירופה במאה התשע-עשרה כבר עשו שימוש נרחב בטלגרף כאמצעי להעברת חדשות. קרטל של סוכנויות הידיעות הגדולות – רויטרס הבריטית, וולף הגרמנית, והבאס הצרפתית – חילק ביניהן את העולם לשטחי פעולה. רויטרס, באופן טבעי, זכתה באימפריה הבריטית, שהייתה אז בשיאה (Storey, 1951). הקשרים בין לונדון לרויטרס היו הדוקים וחזקים. הסוכנות הייתה נכונה לפעול לטובת הממלכה בכל עת, והשלטון היה נכון להגן על האינטרסים של רויטרס לפי הצורך (Read, 1994).

דפוס פעולה זה הוחל גם בפלשתינה. לרויטרס היה משרד מנהלה בירושלים, אבל ללא פעילות עיתונאית. משרד הכתבים הקרוב היה בקהיר (Henry, 1988). ממשלת המנדט פטרה את רויטרס מעלויות השימוש בטלגרף הממשלתי הקווי. זו הייתה סובסידיה נדיבה שנתנה לרויטרס שליטה מוחלטת בשוק וחסמה בפועל כניסה של מתחרים שלא היו חלק מהקרטל האירופי, כלומר סוכנויות ידיעות מקומיות או אלה האמריקניות. בתמורה הפיצה רויטרס את הודעות הממשלה במחוזות השונים באזור, והעבירה לממשלה כמה עותקים של בולטין חדשות יומי שהפיקה.⁵ שחקן חדש היה צריך לפלס את דרכו בתנאים אלה.

עסקי התקשורת של ג'ייקוב לנדאו

ג'ייקוב לנדאו, יהודי אמריקני, היה איל עיתונות בינוני, שנולד באוסטריה (1892) וגדל בארצות הברית. הוא היה יזם נמרץ ובעל חוש עסקי מפותח. בשנות העשרים של חייו, במהלך מלחמת העולם הראשונה, זיהה את הצורך בסוכנות ידיעות חדשותית שתתמקד בעם היהודי המפורז בעולם. ב-1917 ניסה לנדאו עם כמה שותפים להקים משרד כתבים בהאג, אבל ללא הצלחה. לנדאו לא התייאש, וב-1923 הקים את סוכנות הידיעות הטלגרפית היהודית (JTA), הפעילה עד היום (Dohrn, 2009; Rosewater, 1930).⁶ בסוף שנות העשרים העסיקה סט"י 146 כתבים בעולם, וערב עליית הנאצים לשלטון ב-1933 סיפקה ידיעות ל-38 עיתונים יהודיים יומיים ברחבי העולם, ל-91 שבועונים יהודיים בשפות שונות בעולם ובצורה עקיפה, כך טענה סט"י, ל-4,000 עיתונים אחרים.⁷ הסוכנות החזיקה משרדים בניו יורק, בלונדון, בפריס, בברלין, בוורשה ובירושלים. בכל אחת מהמדינות האלה פרסם המשרד המקומי בולטין חדשות מקומי. בשנות השלושים סגרו הנאצים את המשרדים האירופיים שלה בזה אחר זה (Dohrn, 2009).

בדומה לדרך שבה פעל במדינות השונות, פתח לנדאו משרד של סט"י גם בירושלים, וקרא לו Palestine Telegraphic Agency, זו הסוכנות הטלגרפית הארץ-ישראלית (סט"א) שנזכרה לעיל.⁸ סט"י בישרה על הקמת סט"א: המטרה, כך דווח, הייתה לספק שירותי ידיעות כלליים לארץ הקודש.⁹ כמו במדינות האחרות שבהן פעלה סט"י, גם סט"א פרסמה בולטין מקומי: פלסטיין בולטין. הבולטין יצא לאור לראשונה בינואר 1925 כפרסום יומי באנגלית, בן ארבעה עמודים (ובהמשך שישה). שני העמודים הראשונים כללו חדשות חוץ שהגיעו מסט"י, העמוד השלישי הציג ידיעות מקומיות שאספה סט"א בעצמה, והעמוד הרביעי היה פרסומות.¹⁰

העורך הראשי של הבולטין היה יהודי יליד אוקראינה, גרשון אגרונסקי (לימים שינה את שמו לאגרון, ובשנות החמישים היה ראש עיריית ירושלים), שכמו לנדאו גם הוא גדל בארצות הברית, אבל בשונה מלנדאו השתקע בארץ ישראל. עורך אחר בבולטין היה עורך דין בריטי

הערבית. מאורעות תרפ"ט הביאו לעניין גובר בחדשות. מקורות המידע של העיתונות העברית והערבית היו הודעות שלטוניות רשמיות, מעט כתבים מקומיים, ועיתונים אחרים. מנהל שירותי הדואר הבריטי תיאר גם פרקטיקה נפוצה של העתקה מעיתונים מצריים.² בשנת 1930 יצא לאור עיתון חדש, אלחיאא. העיתון אמנם לא האריך ימים, אבל הוא היה לנתבע בפרשה המשפטית שבמוקד הדיון כאן, ותרם בעל כורחו להתפתחות דיני זכויות יוצרים בארץ ישראל, דינים שנשארו על כנם גם לאחר קום מדינת ישראל, ובמובנים רבים עד היום (בירנהק ופסח, 2009). מייסד העיתון היה המוציא לאור עאדל ג'אבר (1889-1953). הוא היה בן האליטה המקומית: נולד וגדל ביפו, למד מדעי המדינה וכלכלה באיסטנבול ובז'נבה, ועבד במשרד החינוך הבריטי. גם אחרי ניסיונו הכושל בהוצאת העיתון והפרשה המשפטית שתסופר, היה ג'אבר פקיד ממשלת המנדט, וב-1939 אף מונה לחבר במועצת עיריית ירושלים.³

בשיאו הגיע אלחיאא לתפוצה בינונית של כ-1,500 עותקים ביום, כמחצית מתפוצתו של פילסטין, העיתון הערבי הנפוץ ביותר באותה תקופה (כבהא, 2004; Arnon-Ohanna, 1981). אלחיאא בידל את עצמו מהעיתונים האחרים בקו הפוליטי שבחר. בעוד העיתונים היו בעלי גישה ביקורתית לפרויקט הציוני, אימץ אלחיאא קו לאומי פאן-ערבי וביקורתי הרבה יותר לא רק כלפי הפרויקט הציוני אלא גם כלפי ממשלת המנדט הבריטי וגם כלפי ההנהגה הערבית המקומית. הקו הזה הטרים את רוח המרד הערבי הגדול של 1936-1939 (Matthews, 2006; כבהא, 2004; Arnon-Ohanna, 1981). שני פעילים צעירים ובולטים במפלגה הלאומית החדשה, אסתקאלאל, הצטרפו לעיתון: אכרם זועתיר וח'ר אדין אלזרקלי. תוך זמן קצר הם היו הקול הדומיננטי שם (Matthews, 2006). המו"ל המתון יותר נדחק הצידה. השינויים האלה לא נעלמו מעיני הבריטים. בשלהי 1931 עצרו הבריטים את זועתיר, והעיתון נסגר זמן קצר לאחר מכן. הגיליונות האחרונים פרסמו דיווחים על הקונגרס הציוני בבזל, שמקורם היה בפלסטיין בולטין.

הטלגרף הבריטי בארץ ישראל

הבריטים בנו מחדש את תשתית הטלגרף העות'מאנית שנהרסה במלחמת העולם הראשונה. הם הניחו קווי טלגרף חדשים, תחילה בין חיפה לירושלים ובהמשך בין יפו לירושלים. להפעלת הטלגרף הקווי נדרשו טכנאים בשני קצות הקו: הממסר והקליטה. משום כך השימוש היה יקר. העלות הייתה חסם כספי: המשתמשים היו המדינה, עסקים בעלי כיס עמוק ואזרחים פרטיים רק במקרים יוצאי דופן. בדרך זו אפשרה בעלות השלטון בתשתית שליטה עקיפה בתכנים: גורם שהיה מבקש לחתור תחת השלטון או מי שהממון לא היה מצוי בידו, לא יכול היה להשתמש בקו. במילים אחרות, במונחים עכשוויים, הארכיטקטורה הריכוזית של רשת הטלגרף קטנה, הבעלות השלטונית ועלויות השימוש אפשרו הכוונה של ההתנהגות (Lessig, 1999).

הטלגרף האלוטני שנכנס לשימוש בארץ ישראל בשנות העשרים הוזיל את עלויות השימוש במידה מסוימת. השינוי הטכנולוגי גרם גם לכך שהממשלה איבדה בהדרגה את כוחה כשומרת הסף של הרשת הטלגרפית. במקום השליטה הפיזית באה שליטה משפטית. ב-1924, עוד לפני שהטלגרף האלוטני תפס מקום מרכזי באזור, הקדימה ממשלת המנדט וחוקקה את פקודת הטלגרף האלוטני, שחייבה רישיון לשם הפעלת שירותי טלגרף.⁴

באמצעות רויטרס. אבל בצד זה הם היו חשדנים מעט. אחד הפקידים העיר שלעיתים קרובות החדשות של סט"א כללו מידה לא מבוטלת של שמועות לא מבוססות.¹⁴ הזהירות הבריטית נזונה גם מכך שלנדאו היה אמריקני ויהודי ושחקן חדש מבחינתם, בשונה מרויטרס, בת הברית הוותיקה של האימפריה.

לנדאו הציג רשימת בקשות ודרישות. הוא ביקש להיות מפיץ משנה של בולטין החדשות היומי של רויטרס גם למשרדי הממשלה. הבקשה נדחתה על הסף. הממשלה המשיכה להשתמש בשירותי הדואר למטרה זו. בקשה שנייה הייתה שסט"א תקבל עדיפות על פני עיתונים בהפצת הודעות ממשלתיות לציבור, מקור כספי לא אכזב. גם בקשה זו נדחתה על הסף.¹⁵

לנדאו עדכן את ממשלת המנדט בהסכם שחתם עם רויטרס, פרש את תכניות הפיתוח שלו ועסקיו המקומיים וביקש לקבל פטור מדמי שימוש בקווי הטלגרף הממשלתיים.¹⁶ הבקשה נשקלה ברצינות בירושלים. המנהל הראשי של שירותי הדואר סבר שיש מקום לתמיכה, אבל לא בדרך של פטור משלום (שהיה מגיע מתקציב משרדו), אלא בדרך של מענק ישיר (שהיה מגיע ממקור תקציבי אחר). המזכיר הראשי של הממשלה סבר שיש לתת ללנדאו פטור כמו לרויטרס.¹⁷ לנדאו הגיב בעדכונים על הרחבת עסקיו.¹⁸ הייתה רק בעיה אחת: הפקידים בירושלים הקפידו לומר כל העת שנדרש אישור של משרד המושבות בלונדון. ברגע האמת, שר המושבות סירב.¹⁹ לנדאו רתח. הוא שלח מכתבים וזעמים לירושלים, הסביר שאינו מבקש פטור כמו של רויטרס, אלא נוכח ההסכם שלו עם רויטרס, הוא בא בנעליה ומבקש את אותה זכות ממש.²⁰ ההתכתבות נמשכה בשנים 1931 עד 1933. פקידי הממשלה איבדו במידת מה את סבלנותם והעדיפו להמשיך ולסמוך על בת בריתם הוותיקה, רויטרס.²¹ לנדאו לא קיבל את מבוקשו.

בינתיים הייתה ללנדאו בקשה נוספת, משפטית: שממשלת המנדט תחוקק חוק מיוחד להגנה על חדשות טלגרפיות. הוא הפנה באופן כללי לחקיקה ברוח זו שכבר הייתה קיימת בכמה מדינות אחרות. בבריטניה, אגב, לא היה חוק דומה; ניסיונות חקיקה בנושא כשלו שם, ובתי המשפט סירבו לקבוע עיקרון כזה בדרך של פסיקה (Bently, 2004). המודל המשפטי במדינות אחרות – הקולוניות האוסטרליות היו הראשונות לחוקק חקיקה כזו עוד ב-1870 – היה מתן בלעדיות לחדשות שהועברו בטלגרף לתקופה קצובה, בדרך כלל 48 שעות (Bently, 2011). ההגנה המשפטית הזו לא נכללה במסגרת דיני זכויות יוצרים, אלא כהגנה ייעודית וייחודית. לנדאו הסביר שבארץ ישראל, בגלל ריבוי השפות, נדרש פרק זמן ארוך יותר לבלעדיות מכוח החוק, של ארבעה או חמישה ימים.

הבקשה נשקלה בכובד ראש בירושלים. המנהל הכללי של שירותי הדואר לא שלל את הבקשה, אבל סבר שדי בהגנה של 48 שעות.²² היועץ המשפטי של ממשלת המנדט, נורמן בנטוויץ', בחן גם הוא את הסוגיה. הוא אישר שבאותה עת לא הייתה הגנה משפטית בארץ ישראל לחדשות טלגרפיות, והזכיר שהנושא נדון בכנס בין-לאומי בנווה בשנת 1927. בנטוויץ' ניסח הצעת חוק, אבל העדיף לשמור אותה במגרה ולא להפיעה. הוא סבר שיהיה מקום לשקול חקיקה ברוח זו רק אם יהיה ביקוש משמעותי (considerable demand).²³ המזכיר הראשי של הממשלה השיב ללנדאו בשלילה.²⁴ הצעת החוק המתינה במגרה עוד שנים מספר עד שראתה אור יום רק בסוף שנת 1932, לקראת מתן פסק הדין בתביעה של סט"א נגד אלחיאית.

(עיתונות יהודית היסטורית) 30.11.1932, The Palestine Bulletin

שעלה לארץ ב-1929, דוד גויטין. הוא עבד בבולטין כשלוש שנים עד שעבר את ביטחון ההסמכה המקומיות ב-1932, והיה לעורך דין מקומי,¹¹ ולימים גם לשופט בבית המשפט העליון הישראלי (שטרסמן, 1984). בשלהי 1932 פרץ סכסוך בין אגרונוסקי ללנדאו. בסופו של דבר הם יישבו את ההדורים, תוך שינויים חשובים: פלסטיין בולטין חדל להופיע, במקומו נוסד Palestine Post (להלן: פלסטיין פוסט) ואגרונוסקי היה לערוכו הראשי (אגרון, 1964). הבולטין תחילה והפוסט בהמשך היו העיתון הארץ-ישראלי היחיד באנגלית. עוד קודם לכן, ב-1929, ביקש לנדאו לבסס את עסקיו בארץ ישראל. הוא פעל בשני אפיקים: האחד מול רויטרס, והשני מול ממשלת המנדט. באפיק הראשון, רויטרס וסט"א התקשרו בחוזה לחמש שנים.¹² סט"א הייתה למפיצת משנה של רויטרס בארץ ישראל והתחייבה להעביר את דיווח החדשות היומי (125 מילים) לכל העיתונים. רויטרס הציבה תנאי חשוב, והוא שההפצה צריכה להיות אוניברסלית, כלומר לכל העיתונים בכל השפות ללא העדפה, ובמחיר זהה. סט"א מצדה התחייבה להעביר לרויטרס דיווחי חדשות מקומיים.¹³ באפיק הממשלתי, לנדאו פגש פקידים בכירים בלונדון ובירושלים. הבריטים הכירו בחשיבות עסקיו: הוא היה הגורם המרכזי שאסף חדשות בארץ ישראל והפיץ אותן באמצעות סט"א וסט"י, ובהמשך

מקומו של הטלגרף בשוק החדשות

באמצע שנות העשרים זכה הטלגרף לעדנה קלה בשוק החדשות המקומי: בזכותו הופץ הבולטין היומי של רויטרס לעיתונים המקומיים (באמצעות סט"א), ופלטטיין בולטין ראה אור באנגלית. גם העיתונים העבריים החלו להיעזר יותר ויותר בסוכנויות ידיעות טלגרפיות, תחילה הסט"א, ומשנת 1934, גם ידיעות של פלקור (Palestine Correspondence), שהייתה סוכנות ידיעות שהופעלה על ידי הסוכנות היהודית, ובהמשך סוכנויות ידיעות זרות אחרות.²⁵

כמו טכנולוגיות אחרות, הטלגרף קיצר את הזמן ואת המרחק בין האירוע המדווח לבין מועד הדיווח. העיתונים היו עדכניים יותר. הטלגרף פעל מאחורי הקלעים ושימש את העיתונים באיסוף חדשות והעברתן. השימוש בו היה יקר מצד אחד (המחיר ירד במהלך הזמן), אבל יעיל ומהיר מצד שני. השתמשו בו בעיקר בעיתונים שבבעלות יהודית (בעברית ובאנגלית), כך שכניסתו הביאה לבידול באופן הפקת החדשות בעיתונות העברית ובזו הערבית. העיתונות הערבית הארץ-ישראלית נשארה במידה רבה מחוץ לתמונה הזו. היא לא קיבלה במישורן ידיעות מסט"א, ואף כי העיתונים היו זכאים לרכוש את הבולטין היומי של רויטרס, הם לא ניצלו את האפשרות הזו.

הפרקטיקה של שימוש בידיעות מעיתונים אחרים הייתה קיימת בשני המגזרים, אבל ככל שהעיתונים העבריים השתמשו בטלגרף יותר כמקור וכאמצעי להעברת מידע, המשיכו העיתונים העבריים להשתמש בידיעות מעיתונים אחרים. העיתונים בשני מגזרי האוכלוסייה לא התחרו זה בזה במישורן בשל השוני בקהל היעד ובשפה, שיתר את התחרות, אבל מבחינת סוכנויות הידיעות היעדר התחרות בין העיתונים על תשומת הלב של הקוראים לא שינתה דבר. הן ביקשו להרחיב את מעגל הלקוחות שלהן – העיתונים – ולהשיא את רווחיהן.

בראשית שנות השלושים פנו העיתונים יותר ויותר למקורות ידע נוספים: חדשות שקלטו מתחנות רדיו זרות, ובכלל זה הבי-בי-סי, שהחלה לשדר ב-1922 (Briggs, 1995), ועשור מאוחר יותר, השיקה את שידורי האימפריה (Briggs, 1965; Briggs, 1995). בשנת 1933, השנה שבה הסתיים הדיון בתביעה נגד **אלהיאת**, היו בארץ ישראל 3,350 בעלי רישיון להחזיק מקלטי רדיו.²⁶ החדשות ששידרה התחנה הבריטית הגיעו מרויטרס. תחנת הרדיו המקומית, Palestine Broadcasting Service, החלה לשדר רק ב-1936, והעבירה את דיווחי החדשות של הבי-בי-סי/רויטרס. בהדרגה החל גם הטלפון לשמש להעברת ידיעות בין הכתבים למערכת העיתון.²⁷ הטכנולוגיה של הטלגרף, שהייתה מבוססת על קשר בין שתי נקודות, פינתה את מקומה למודל של הפצת ידיעות מגורם אחד למאזינים רבים. הנגישות לשידורים מחו"ל הייתה צעד נוסף בתהליך הגלובליזציה של זרימת המידע.

התביעה

בשנת 1931, דווקא כאשר הרדיו הסתמן כמקור חדש, זול ונגיש יותר לחדשות זרות, בחר לנדאו לפנות לאפיק המשפטי, במטרה להגן על החדשות הטלגרפיות. הרקע שהוצג מסביר את העיתוי: הוא ביקש לבסס את עסקיו בארץ ישראל. החוזה עם רויטרס הקנה לו כוח מסוים, אך הממשלה דחתה את בקשתו להטבות שונות ואת בקשתו לחוקק חוק מיוחד שיגן על חדשות הטלגרף. לנדאו זיהה חוליה חלשה במבנה העסקי שלו: העיתונים העבריים לא רכשו ממנו את המנוי לבולטין של חדשות רויטרס. במקום זה הם פנו לאפיק זול יותר: העתקה של חדשות מכלי

תקשורת אחרים.²⁸ כאשר גילה לנדאו שהעיתונים העבריים מעתיקים ידיעות שמקורן בסט"א ושפורסמו לראשונה בפלטטיין בולטין החליט לפנות לאפיק המשפטי, תביעה לפי חוק זכות יוצרים.

ההחלטה המשפטית הראשונה הייתה את מי לתבוע. לנדאו יכול היה לחפש העתקות בכל אחד מהעיתונים, וסביר שהיה מאתר כאלה גם בעיתונים העבריים. אבל הבחירה בנתבע ערבי הייתה נוחה. בעל כורחו נבחר ג'אבר לשחקן במחזה. העיתון שבבעלותו היה חדש ולא נהנה ממעמד של שני העיתונים העבריים הבולטים. הקו הפוליטי הלוחמני של העיתון הבטיח שהבריטים לא יעמדו לצדו. להפך, יש להניח שהבריטים שמחו לראות שמלאכתם נעשית בידי אחרים, ובאמצעים תמימים למראה של דיני זכויות יוצרים, ולא באמצעי שלטוני. וכמובן, היו ראיות ברורות להעתקה.

התובעת הראשונה הייתה סט"א, אבל זמן קצר לאחר תחילת הדיונים התברר לנדאו ולעורך דינו, קלמן פרידנברג, שהעיתון שממנו הועתקו הידיעות במישורין – פלטטיין בולטין – הוא תובע מתאים יותר. באישור בית המשפט תוקן כתב התביעה והבולטין צורף כתובע נוסף. הנתבעים היו מו"ל העיתון, ג'אבר, ושני עורכיו. עורך דינם היה אבקריוס ביי, שייצג אותם בשתי הערכאות הראשונות, ובהמשך הצטרף אליו עורך דין יהודי שעבד במשרדו וייצג את הנתבעים בבית המשפט העליון. עורך הדין היה דוד גויטין, שהיה עד אז עורך חדשות בבולטין. הוא הכיר את הליכי העבודה אצל התובעים – סט"א והבולטין. כעת ייצג את הנתבעים.

ההליך שנבחר היה יוצא דופן: עורך הדין, פרידנברג, הגיש בו זמנית תביעה אזרחית בשם סט"א וקובלנה פלילית-פרטית, הליך שאפשר לאדם פרטי לנקוט הליכים פליליים בשם התובע הכללי. רף ההוכחה הנדרש בהליך הפלילי גבוה מזה שנדרש בהליך האזרחי. השופט דן בתביעה ובקובלנה ביחד, שילוב שלא התקבל בעין יפה בערכאות הערעור. עילת התביעה הייתה הפרה של זכות היוצרים של סט"א בדיווחי החדשות.

דיני זכויות יוצרים בארץ ישראל היו אז עדיין בראשית דרכם. דינים אלה קבעו (כך גם כיום) מהן היצירות הראויות להגנה משפטית, מה תוכנה של ההגנה, מה אורכה, כללים בדבר הבעלות ביצירות והעברת הבעלות וכן הגנות שונות למשתמשים. החוק הראשון שעסק בנושא זה בארץ ישראל היה חוק עות'מאני משנת 1910, אולם ככל הידוע הוא לא הופעל. לאחר שהבריטים כבשו את האזור במלחמת העולם הראשונה (1917-1918), ובתום הממשל הצבאי (1917-1920), הם התפנו להסדיר היבטים אזרחיים שונים של השלטון. בתחום זכויות יוצרים תיקנו הבריטים את החוק העות'מאני זמן קצר לאחר סיום הממשל הצבאי, באוגוסט 1920. שנים מעטות לאחר מכן ביטלו את החוק העות'מאני ובמקומו החילו את הדין שהיה מקובל ברחבי האימפריה הבריטית כולה: החוק האנגלי משנת 1911 הוחל בארץ ישראל בשנת 1924, ובצדו פקודה מקומית משלימה, שעסקה בהיבטים פליליים של דיני זכויות יוצרים ובסמכות המכס. תביעה ראשונה לפי דיני זכויות יוצרים הגיעה לבית המשפט המנדטורי רק בסוף 1929, ועסקה בביצוע פומבי של מוסיקה באולם קולנוע. עורך הדין שטיפל באותה תביעה היה פרידנברג (Birnback, 2012). בראשית שנות השלושים הנושא היה עדיין חדש וחדשני בזירה המקומית.

על הבסיס העובדתי הזה בא הניתוח המשפטי. השופט קבע שחדשות היום אינן מוגנות בזכויות יוצרים, אולם הביטוי המקורי של העובדות – ראוי להגנה. העובדות שלמר בראון יש אף ורוד, או שהקונגרס הציוני התכנס בבזל, כתב השופט, אינן ראויות להגנה בדיני זכויות יוצרים. בכך יישם עקרון יסוד שתקף עד עצם היום הזה בדין הישראלי ובעולם כולו: העיקרון שמבחין בין עובדות לביטויין. הראשונות אינן מוגנות, משום שמקורן אינו בעיתונאי, אלא במצב הדברים. הביטוי, לעומת זאת, כלומר ניסוח העובדות, מקורי וראוי להגנה.³²

יישום העיקרון על עובדות המקרה הוביל למסקנה ברורה: לסט"א אין זכויות בדיווחים החדשתיים משום שכללו רק עובדות. לבולטין, לעומת זאת, היו זכויות בדיווחים שחיבר על בסיס העובדות. אמנם, העיר השופט, העתקה לצורכי סקירה או ביקורת מותרת (תחת ההגנה של "טיפול הוגן" או במונח העכשווי, "שימוש הוגן"), אבל העתקה מעיתון אחר ללא רשות – אסורה.

על בסיס הממצאים העובדתיים והניתוח המשפטי חייב השופט את ג'אבר לפצות את הבולטין בסכום של עשר לא"י. במישור הפלילי הורשע ג'אבר בהפרת החוק. שני העורכים זוכו, מאחר שלא הוכח שידעו על ההעתקה.

ג'אבר ערער על פסק הדין, על כל קביעותיו, לבית המשפט המחוזי. סט"א ערערה על הקביעה שלפיה אין לה זכויות יוצרים בחדשות שהפיצה. הבולטין לא ערער – שהרי זכה. הדיון התקיים בראשית 1932, לפני הרכב שופטים בראשות שופט בריטי (ג'וליאן דה פרייסט), ולצדו שופט ערבי (מג'יד עבד אלי-האדי) ושופט יהודי (משה ולירו).³³ השופטים זיכו את ג'אבר מההרשעה: לא היה מקום לאחד בין הדיון האזרחי לפלילי, קבעו. בפן האזרחי הם אישרו את פסק הדין של בית משפט השלום: החוק הבריטי תקף בארץ ישראל. לבית המשפט הייתה סמכות לדון בתביעה ולפסוק פיצוי. לגוף העניין, בית המשפט הפנה למקרה דומה שנדון בניו זילנד, אבל לא פירט את עמדתו בסוגיה המהותית של בעלות בחדשות. הערעור של סט"א נדחה. בצעד יוצא דופן התיר נשיא בית המשפט ערעור נוסף, לבית המשפט העליון, בשלוש שאלות משפטיות: שאלת הבעלות בחדשות הטלגרפיות, זכות התביעה וסמכות בית המשפט להוציא צו מניעה. שאלת תוקף החוק כבר לא הוטלה בספק, כמו גם ההליך השגוי של איחוד הדיון הפלילי והאזרחי שנגקט בערכאה הראשונה.

הפעם רק סט"א ערערה. ג'אבר השלים, כנראה, עם הפיצוי שחויב בו, והסתפק בזיכוי מהאישום הפלילי. במידה רבה הדיון בבית המשפט העליון לא השפיע עליו: הוא כבר חויב בפיצוי, ומבחינתו היה זה היינו הך אם הבולטין או סט"א זכו בפיצוי. ממילא לפני הדיון בבית המשפט העליון **אלחיאית** כבר נסגר. פסק הדין ניתן ביום הדיון עצמו. לקורא בן זמננו, פסק הדין הקצר נראה סתום משהו.³⁴ במבט ראשון נראה כאילו הסכסוך היה בין הבולטין לסט"א, אבל שניהם היו בבעלותו של לנדאו. במועד הדיון (ינואר 1933) גם הבולטין כבר חדל להופיע, והפך לפלסטייני פוסט. לנדאו לא חיפש פיצוי נוסף. הוא ביקש לקבוע עיקרון: שחדשות הן משאב שראוי להגנה משפטית, ולכן שסוכנות הידיעות הטלגרפית היא בעלת הזכויות בחדשות, ולא העיתונאים שערבו את חומרי הגלם ופרסמו דיווחים. לעיקרון כזה, אילו זכה בו, הייתה משמעות כלכלית רחבה יותר על עסקיו בארץ ישראל. ניצחון היה מקנה לו שליטה חזקה על נתח ניכר של שוק החדשות המקומי, בכל השפות. בית המשפט העליון דחה את הערעור. העיקרון שנקבע בערכאות

NEWSPAPERS. 1357

In the Supreme Court sitting as a Court of Appeal.
C.A. No. 66/32.

BEFORE:
The Chief Justice, Frumkin, J. and Khayat, J.

IN THE CASE OF:
The Palestine Telegraphic Agency APPELLANT.
vs
Adel Jaber RESPONDENT.

Newspaper right of copyright in news — Ownership of copyright — Right to sue for infringement — Jurisdiction of Magistrate to grant injunction for infringement — Hypothetical point of law not answered by Court of Appeal.

Appeal on the following three points of law from the District Court sitting in its appellate capacity.

JUDGMENT.

In this case, as it has been found that the news received by the Palestine Bulletin from the Palestine Telegraphic Agency was put by the editorial staff of the Bulletin into the language and literary style of that newspaper, it comes within the passage of North J.'s judgment in *Walter v. Steinkopff* (1892) 3 Ch.D., at page 495, where he says: "There is or may be copyright in the particular forms of language or modes of expression by which information is conveyed, and not the less so because the information may be with respect to the current events of the day". This being so, we hold that the owner of the copyright in question is the Palestine Bulletin which alone has a right of action. In consequence of the Appellant's appeal being dismissed on the first two grounds of appeal, the question of an injunction which it is sought to direct against the Respondent Adel Eff. Jaber does not arise and the third question upon which leave to appeal is granted becoming purely hypothetical it is not within our competence in this case to give an answer thereto.

We therefore dismiss the appeal with costs to include £P.2 advocate's fee.

Delivered the 4th day of January, 1933.

פסק הדין של בית המשפט העליון הבריטי, ע' 1357

פסקי הדין

התביעה והקובלנה הגיעו לאולם הדיונים של השופט הבריטי קרסול (Cressall) בבית משפט השלום בירושלים. סוגיה ראשונה הייתה טענתם של הנתבעים/נאשמים שהחוק האנגלי של שנת 1911 אינו תקף בארץ ישראל מאחר שלא פורסם בעיתון הרשמי. בהחלטה מנומקת נדחתה הטענה.²⁹ כעת התחיל המשפט. לפי דיווחים בעיתונות הערבית, העידו שני עדים: מנהל משרד הסט"א בירושלים, ואחד מעובדי הבולטין.³⁰ כעבור שבועות מספר פרסם השופט את פסק הדין.³¹ הקביעה הראשונה, העובדתית, הייתה ישירה: **אלחיאית** תרגם והעתיק כתבות שפורסמו במקורן בבולטין, ללא רשות. הקביעה השנייה הייתה מרכזית לדיון המשפטי: הבולטין לא פרסם את הידיעות שהגיעו מסוכנות הידיעות כמות שהן, אלא ערך אותן, נתן להן לבוש חדש וסגנון משל עצמו, חילקן לפסקאות והיו עוד שינויי עריכה. השופט מצא **שאלחיאית** העתיק את הידיעות מהבולטין, ולא את המקור מסט"א.

שימוש פירטי בחדשות רויטרס כפי שהן משודרות בתחנות שידור בריטית (כלומר הביי-בי-סי), ומתחנת השידור המקומית.³⁹ הטלגרף איבד את כוחו במערך החדשות המקומי.

לנדאו לא השיג בבית המשפט את העיקרון המשפטי של סוכנויות הידיעות הטלגרפיות יש בעלות על חדשות, והצליח להשיג הגנה באמצעות החוק. אבל גם החוק החדש לא סייע לו לשכנע את העיתונים הערביים לרכוש את שירותי הטלגרף שלו. מבחינתו היה זה מעט מדי, ובעיקר מאוחר מדי. הטלגרף הפך פחות ופחות רלוונטי, ופינה את מקומות לטכנולוגיה החדשה של הרדיו.

העיקרון המשפטי שנקבע בפסיקה שרד עד עצם היום הזה: חדשות כשלעצמן אינן מוגנות בדיני זכויות יוצרים, אבל דרך ביטויין של העובדות מוגן. פקודת החדשות הטלגרפיות עדיין מופיעה בספר החוקים הישראלי, אבל היא אות מתה לכל דבר ועניין.⁴⁰

הערות

- * המחבר מודה לעוזרי המחקר ריקי ניומן, יעל לוי שחף וליאור זיו, ולטל מורס על הערותיו הנבונות.
- 1 המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה, 2.4.1931, ארכיון המדינה (להלן: א"מ), 353/3, מסמך 92.
  - 2 המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה, 3.5.1929, א"מ, 353/3, מסמך 12.
  - 3 "Adel Jaber New JLM, Councillor", *Palestine Post*, 27.7.1939, p. 2. אחרי 1948 הוא גר בירדן והיה חבר פרלמנט שם (ככהא, 2004; Tamari, 2007).
  - 4 פקודת הטלגרף האלחוטי, 1924, חא"י (חוקי ארץ ישראל), ב 1543 (דרייטון). בתחילת שנות השלושים סגרה ממשלת המנדט תחנה טלגרפית גרמנית שפעלה בירושלים ללא היתר, כמדוח אצל אגרון, 1964, עמ' 84.
  - 5 המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה, 26.1.1929, א"מ, 353/3, מסמך 1; המזכיר הראשי לרויטרס, קהיר, 26.2.1929, א"מ, 353/3, מסמך 5.
  - 6 ראו: <http://www.jta.org> (להלן: ארכיון סט"י). כל אתרי האינטרנט הנזכרים נבדקו לאחרונה ב-3.6.2013.
  - 7 הנתונים מופיעים בדיווח סט"י מהתקופה: "The Jewish Telegraphic Agency at Work", 16.3.1933, ראו: ארכיון סט"י.
  - 8 החברה נרשמה בשנת 1923 כתאגיד משפטי עצמאי והחלה לפעול ב-1925. עם זאת לנדאו התייחס לסט"א כאל סניף של סט"י ולא שמר על הפרדה ניהולית ביניהן. גם מתבוננים מבחון לא הבחינו בין סט"א לסט"י. חביבי כנען, עיתונאי בעיתון הארץ בשלהי המנדט, כתב שמשרדי ההנהלה של סט"א היו בניו יורק, והתכוון כנראה למשרדי סט"י (כנען, 1998).
  - 9 "Palestine News Agency Launched" (9.7.1923), JTA, ראו: ארכיון סט"י.
  - 10 גיליונות הבולטין זמינים לעיון בספרייה הלאומית בירושלים.
  - 11 ראו דיווח בפלסטיין בולטין, 15.4.1932, עמ' 4.
  - 12 PTA-Reuters Agreement, 20.3.1929, ארכיון רויטרס (להלן: א"ר), JTA, "Palestine Telegraphic Agency Concludes Agreement with Reuters", 18.4.1929, ראו: ארכיון סט"י.
  - 13 ב-1934 הוארך ההסכם לשלוש שנים נוספות, ראו: PTA-Reuters Agreement, 6.3.1934, א"ר, LN229 1/8712612. ההסכם בוטל ב-1936 והומר ההסכם איתחרות, ראו: לנדאו לרויטרס, 16.3.1936, 17.3.1936, א"ר, LN242 1/8714730. אפשר לשער את הסיבה לכך: במאסר 1936 נפתחה תחנת הרדיו הבריטית בארץ ישראל (Palestine Broadcasting)

הנמוכות אושר, הפעם תוך הפניה לפסק דין אנגלי משנת 1892: ביטויין של חדשות מוגן, אבל העובדות המדווחות עצמן אינן מוגנות בזכויות יוצרים. בית המשפט יכול היה לבחור בגישה האמריקנית, שנקבעה בפסק דין של בית המשפט העליון שם בשנת 1918 (INS v. AP),³⁵ בפרשה ידועה שבה תבעה סוכנות ידיעות אחת סוכנות אחרת על שימוש בחדשות בדיווחים מחזית המלחמה באירופה, באותו מקרה (לגלגולי הפרשה, ראו Baird, 2006, ולדיון משפטי עדכני, ראו Balganes, 2011). בית המשפט האמריקני קבע כי החדשות אינן מוגנות בדיני זכויות יוצרים, אבל יצר יש מאין עילת תביעה חדשה, של נטילה שלא כדין של חדשות. בית המשפט המנדטורי, שפעל במסגרת השיטה האנגלית הפורמליסטית יותר, לא העלה על דעתו אפשרות ליצור עילת תביעה חדשה שאין לה עיגון בחוק. האקטיביזם השיפוטי היה צריך להמתין עוד עשורים אחדים. עיתונים מקומיים, בכל השפות דיווחו על פסק הדין: בעברית, באנגלית ובערבית.³⁶

ישוב, הגנה בחוק על חדשות טלגרפיות

בנובמבר 1932, בעת שהערעור בבית המשפט העליון היה תלוי ועומד, פרסמה ממשלת המנדט הצעת חוק שהפכה לפקודת הידיעות הטלגרפיות לעיתונות חודש לאחר מכן, שבוע בלבד לפני שניתן פסק הדין בבית המשפט העליון.³⁷ הפקודה קבעה הגנה משפטית לידיעות טלגרפיות למשך 72 שעות ממועד הפרסום הראשון, ולא יותר מ-84 שעות מעת שהידיעה התקבלה בטלגרף. בארכיונים בירושלים ובלונדון לא נמצאה תכתובת פנימית בקשר לחקיקה (בשונה מהרגיל). נראה שדובר בטיוטה שניסח היועץ המשפטי לממשלת המנדט שנים אחדות קודם לכן, בעת פנייתו הראשונה של לנדאו לממשלה, טיוטה שהונחה במגרה. כעת נפתחה המגרה והפקודה הפכה לדין מחייב.

החקיקה הייתה תלויה בטכנולוגיה במובן זה שהתייחסה לחדשות שמקורן בטלגרף, והחריגה במפורש חדשות שמקורן בשידור. בתחילת שנות השלושים היה זה דבר חקיקה שהתיישן עוד בטרם ראה אור יום: הטלגרף פינה את מקומו לרדיו כמקור מרכזי לחדשות.

סוכנות הידיעות היהודית (סט"י) דיווחה על הפקודה החדשה, טענה שהחקיקה באה לאחר שממשלת המנדט התייעצה אתה וגם כרכה את החקיקה בתביעת זכות היוצרים.³⁸ רשת הפקידים האימפריאלית פעלה: קולוניות שונות בחנו כל העת חקיקה במדינות שונות, ולא אחת אימצו חוקים דומים. ארץ ישראל הייתה לטריטוריה ה-16 שאימצה חקיקה דומה. רק קניה אימצה חקיקה דומה לאחר מכן (Bently, 2011). פסק הדין של בית המשפט העליון לא אזכר את הפקודה החדשה. אפשר לשער שהשופטים ידעו על החוק המתגבש. אולי הידיעה הזאת הקלה עליהם לדחות את הערעור, אבל אין לכך ולו רמז בפסק הדין עצמו.

סוף דבר

בשנת 1938 הפיץ שר המדינה הבריטי מזכר ברחבי האימפריה וביקש לדעת מהם אפיקי הפצת החדשות בטריטוריות שהיו תחת שלטון בריטי. השאלה הראשונה הייתה בקשר לשימוש בחדשות רויטרס. המזכר והתשובות היו בסיווג סודי, אבל בארכיון רויטרס בלונדון נמצא עותק מלא, כך שברור מי עמד מאחורי הסקר: רויטרס, בעלת הברית הוותיקה של האימפריה. לגבי ארץ ישראל השיב הנציב העליון כי רק שלושה עיתונים יהודיים, ואף לא עיתון ערבי אחד, מנויים על שירות הידיעות של רויטרס, אם כי, הוסיף, יש חשד מבוסס שגורמים מסוימים עושים

36 ראו למשל, בעברית: "ערעור במשפט הקופירייט", *הארץ*, 20.1.1932, עמ' 1; באנגלית: "Ownership of Copyright" *Palestine Post*, 5.1.1933; ובערבית: "עיכוב בתביעה של סט"א נגד אלחיאת", 10.1.1931, *פילסטין*, עמ' 5; "החוק המלכותי תקף: משפט אלחיאת", 13.10.1931, שם, עמ' 6; "תביעת סט"א היהודית נגד אלחיאת", 24.10.1931, שם, עמ' 7.

37 פקודת הידיעות הטלגרפיות לעתונות, חא"י (חוקי ארץ ישראל) א 1379 (דרייטון).

38 "Copyright in Palestine; Important News Protection Law Promulgated", 2.12.1932, ראו: ארכיון סט"א.

39 הנציב העליון לשר המושבות, 21.3.1938, א"ר, LN733 1/970123, 5312/B/38, מסמך 1. בין תשובות הקולוניות האחרות, גם גיברלטר ומאוריציוס ציינו כי העיתונות המקומית העתיקה חדשות מרויטרס ללא רשות. הפקודה נקלטה בדין הישראלי ונדונה בבתי המשפט פעם אחת, בתביעה של סוכנות הידיעות עתי"ם נגד אייבי נתן. תחנת קול השלום העבירה בשידוריה את החדשות מקול ישראל, שבחלקן התבססו על חדשות של עתי"ם. בית המשפט העליון פירש את הפקודה באופן צר, כך שהוא מקנה בלעדיות רק על חדשות שהועברו בטלגרף. ע"א 361/80 עתי"ם נ' נתן, פ"ד לח(2) 154 (1983).

מקורות

ארכיונים

ארכיון ציוני מרכזי, ירושלים
ארכיון המדינה (א"מ), ירושלים
ארכיון רויטרס (א"ר), לונדון
ארכיון מקוון, סוכנות הידיעות הטלגרפית היהודית (סט"י)

ספרות

אגרין, ג' (1964). *אסיר הנאמנות*. ירושלים: מ' גיומן.
אלידע, ע' (1992). "עיתונות הסנסציה בארץ ישראל בתחילת המאה ה-20", *קשר*, 11, עמ' 70-79.

בירנהק, מ' וג' פסח (2009). *יוצרים זכויות: קריאות בחוק זכות יוצרים*. שריגים: נבו.

גיל, צ' (1998). "מ'קול ירושלים' עד 'קול ישראל'". *ספר השנה של העיתונאים* (עמ' 295-308). תל-אביב: אגודת העיתונאים.

כבהא, מ' (2004). *עיתונות בעין הסערה: העיתונות הפלסטינית כמכשיר לעיצוב דעת קהל 1929-1939*. ירושלים: יד יצחק בן-צבי.

כנען, ח' (1998). "העתונות העברית בארץ-ישראל בימי השלטון הבריטי", בתוך: ד' כספי ו' לימור, *אמצעי תקשורת המונים בישראל* (עמ' 139-164). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

שטרסמן, ג' (1984). *עוטי הגלימה: תולדות עריכת הדין בארץ ישראל*. תל-אביב: לשכת עורכי הדין.

Abu-Ghazaleh, A. (1972). "Arab Cultural Nationalism in Palestine during the British Mandate", *Journal of Palestinian Studies*, 1(3), pp. 37-63.

Al-Hout, B.N. (1979). "The Palestine Political Elite during the Mandate Period", *Journal of Palestine Studies*, 9(1), pp. 85-111.

Arnon-Ohanna, Y. (1981). *The Internal Struggle within the Palestinian Movement, 1929-1939*. Tel Aviv: Shiloah Center for Middle East and African Studies.

Ayalon, A. (2004). *Reading Palestine: Printing and Literacy, 1900-1948*. Austin: University of Texas Press.

Baird, D.G. (2006). "The Story of INS v. AP: Property, Natural Monopoly, and the Uneasy Legacy of a Concocted Controversy",

(Services), ראו: גיל, 1965; Stanton, 2007; Birnhack, 2012. החדשות של התחנה, שהגיעו מהבריטי"סי, סופקו בידי רויטרס. לסוכנת הבריטית לא היה עוד צורך בשירותיו של מפיץ המשנה המקומי.

14 שר המושבות לנציב העליון, 12.3.1929, א"מ, 353/3, מסמך 8.

15 המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה, 4.4.1929, א"מ, 353/3, מסמך 7.

16 לנדאו למזכיר הראשי של הממשלה, 29.4.1929, א"מ, 353/3, מסמך 10.

17 המזכיר הראשי של הממשלה לנדאו, 10.5.1929, א"מ, 353/3, מסמך 19.

18 לנדאו למזכיר הראשי של הממשלה, 10.5.1929, א"מ, 353/3, מסמך 19.

19 שר המושבות לנציב העליון, 26.7.1929, א"מ, 353/3, מסמך 38.

20 סט"א למזכיר הראשי של ממשלת המנדט, 22.8.1929, א"מ, 353/3, מסמך 45a; לנדאו לנציב העליון, 19.9.1929, א"מ, 353/3, מסמך 50. לנדאו ניסה אפי' נוסף. נראה שהוא עמד מאחורי דיווח בעיתון *הארץ*, שהממשלה ביטלה את ההטבה שניתנה לסט"א, ושהיא מתכוונת לשלוט בורימת המידע אל ארץ ישראל וממנה. הידיעה מצוטטת במכתב המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה, 29.11.1929, א"מ, 353/3, מסמך 64a.

21 מנהל שירותי הדואר הראשי למזכיר הראשי של הממשלה, (2.4.1931), א"מ 353/3, מסמך 92.

22 המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה (3.5.1929), א"מ 353/3, מסמך 12.

23 היועץ המשפטי למזכיר הראשי של הממשלה (7.6.1929), א"מ 353/3, מסמך 28.

24 המזכיר הראשי של הממשלה לנדאו (13.6.1929), א"מ 353/3, מסמך 35.

25 השימוש הזה של העיתונים העבריים בשנות העשרים והשלושים בטלגרף כאמצעי להעברת חדשות לא היה הראשון מסוגו: עוזי אלידע מציין שקול הטלגרף הראשון לירושלים הונח עוד בשנת 1865, אבל השימוש בו היה יקר מאוד. אלידע בן-יהודה, או עורך *הצבאי*, הצליח לממן את השימוש לפרק זמן מסוים בשנת 1898, ולקבל ידיעות מסוכנות ידיעות טורקית. אלידע, 1992.

26 לפי דו"ח של הממשלה הבריטית, א"מ, 354/26, מסמך 1a. על הגידול במספר המקלטים בתקופת המנדט ראו Birnhack, 2012, עמ' 194, 203.

27 ראו מכתבי המנהל הראשי של שירותי הדואר למזכיר הראשי של הממשלה, 11.8.1932, א"מ, 353/3, מסמך 138; הנציב העליון לשר המושבות, 22.9.1932, א"מ, 353/3, מסמך 152. בקשר לשימוש בטלפון ראו הערות של אגרין על שימוש בטלפון, למשל לדיווח על אירועים בסוריה. אגרין, 1964, עמ' 83. בשנת 1934 ביקשו עיתונאים מהממשלה להקצות להם קווי טלפון לשימושם. ראו תיק בקשות למתקני טלפון לעיתונות (1934-1947), א"מ, 354/3.

28 פרקטיקה כזאת לא הייתה נחלת העיתונאים בארץ ישראל בלבד. בארצות הברית במהלך המאה התשע-עשרה הייתה זו פרקטיקה מקובלת, שאף זכתה לתמיכה עקיפה של המדינה, בדמות פטור מתשלום דואר. עיתונים מעיר אחת נשלחו בחינם לערים אחרות, ושימשו חומר גלם לעיתוני העיר השניה. לדיין, ראו Brauneis, 2009.

29 ההחלטה מיום 9.10.1931 פורסמה בפלסטיין בולטין, 11.10.1931.

30 "תביעה של סט"א היהודית נגד אלחיאת", *פילסטין*, 24.10.1931.

31 פסק הדין הסופי, מיום 7.11.1931, פורסם בגרסה מקוצרת בפלסטיין בולטין, 9.11.1931. גרסה מלאה נמצאת בתיק זמורה בא"מ, B28153/14.

32 ראו למשל סעיפים 4)5, (5)5 לחוק זכות יוצרים, התשס"ח-2007, שקובעים כי זכות יוצרים לא תחול על עובדה או נתון, או על חדשות היום, אולם על דרך ביטויים כן תחול זכות יוצרים.

33 CA 236/31 Palestine Telegraphic Agency v. Jaber, ללא ציון מועד, נמצא בארכיון הציוני המרכזי, JAS/1.

34 CA 66/32 Palestine Telegraphic Agency v. Jaber [1933] 1 PLR 780.

35 INS v. AP, 248 U.S. 215 (1918)

- Lessig, L. (1999). *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York: Basic Books.
- Martin, L.J. (1949). "Press and Radio in Palestine under British Mandate", *Journalism Quarterly*, 26, pp. 186-193.
- Matthews, W.C. (2006). *Confronting an Empire, Constructing a Nation: Arab Nationalists and Popular Politics in Mandate Palestine*. London: I. B. Tauris.
- Read, D. (1994). "Reuters: News Agency of the British Empire", *Contemporary Record*, 8(2), pp. 195-212.
- Reynolds, R.F. (2011). "Google News and Public Policy's Influence on Fair Use in Online Infringement Controversies", *Journal of Civil Rights & Economic Development*, 25, pp. 973-997.
- Rosewater, V. (1930). *History of Cooperative News-gathering in the United States*. New York: D. Appleton & Co.
- Stanton, A.L. (2007). *A Little Radio is A Dangerous Thing: State Broadcasting in Mandate Palestine, 1936-1949*, PhD Diss., Columbia University, New York.
- Storey, G. (1951). *Reuters' Century, 1851-1951*. London: Max Parrish & Co.
- Tamari, S. (2007). "The Short Life of Private Ihsan", *Jerusalem Quarterly*, 30, pp. 26-58.
- in J.C. Ginsburg & R. Cooper Dreyfuss (eds.), *Intellectual Property Stories* (pp. 9-35). New York: Foundation Press.
- Balganesh, S. (2011). "'Hot News': The Enduring Myth of Property in News", *Columbia Law Review*, 111, pp. 419-497.
- Bently, L. (2004). "Copyright and the Victorian Internet: Telegraphic Property Laws in Colonial Australia", *Loyola LA Law Review*, 38, pp. 71-176.
- Bently, L. (2011). "The 'Extraordinary Multiplicity' of Intellectual Property Laws in the British Colonies in the Nineteenth Century", *Theoretical Inquiries in Law*, 12(1), pp. 161-200.
- Birnhack, M.D. (2012). *Colonial Copyright: Intellectual Property in Mandate Palestine*. Oxford: Oxford University Press.
- Brauneis, R. (2009). "The Transformation of Originality in the Progressive-Era Debate over Copyright in News", *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 27, pp. 321-373.
- Briggs, A. (1965). *The Golden Age of Wireless*. Oxford: Oxford University Press.
- Briggs, A. (1995). *The Birth of Broadcasting: 1896-1927*. Oxford: Oxford University Press.
- Dohrn, V. (2009). "Diplomacy in the Diaspora: The Jewish Telegraphic Agency in Berlin (1922-1933)", *Leo Baeck Institute Yearbook*, 54(1), pp. 219-241.
- Henry, J. (1988). *Reuters in the Middle East*. London: Reuter Archive.